

Za krátkonožkou *Ablepharus kitaibelii*

(Bibron & Bory ST-Vincent, 1833)

Ablepharus (Lichtenstein, 1823), rod krátkonožek, který je dnes zastoupen celkem osmi druhy vyskytujícími se od jižního Slovenska, v jihovýchodní Evropě až po Střední Východ. Pět druhů tohoto rodu je monotypických, zbylé tři vytvářejí několik poddruhů. Mezi druhy polytypické patří právě i krátkonožka *Ablepharus kitaibelii*, o které budou pojednávat následující řádky.

Krátkonožka evropská je velice drobným ještěrem patřícím do čeledi *Scincidae*. Tělo tohoto ještěra je štíhlé a válcovité, po celé délce jakoby stejně široké. Ocas je často dlouhý stejně jako tělo, někdy i delší. V bazální části pak širší jako na koncích. Zakončen je jemnou špičkou. Je velmi lámavý, proto je ve volné přírodě možné pozorovat jen malé procento jedinců s původním, neregenerovaným ocasem. Drobné přední a zadní končetiny jsou v rámci těla navzájem dosti vzdáleny. Hlava je rovněž drobná, s očima, která mají srostlá průhledná oční víčka (odtud latinský rodový název).

Zbarvení je velmi nenápadné a je přizpůsobeno prostředí, které druh obývá. Hřbetní část je bronzově hnědá, hnědá až olivová s kovovým leskem. Spodní strana těla je většinou bělavá, tmavošedá, světle hnědá, zelenavá až modrošedá. Po bocích těla se od očí táhnou tmavošedé až černé pruhy. Tělo působí pro pozorovatele velmi leskle, což je způsobeno hladkým ošupením. Na svrchní a boční straně těla se mohou vyskytovat drobné tmavé, ale i světlé skvrnky. Samci mají **sklony** být tmavěji zbarveni jako samice. Celková délka krátkonožky evropské se pohybuje od 100 do 120 mm.

• Jedna z lokalit krátkonožek *Ablepharus kitaibelii* *stepaneki* poblíž Ahtopole.

Areál rozšíření krátkonožky evropské je omezen pouze na evropský kontinent. Sáhá od jihu Slovenska, přes převážnou část Balkánského poloostrova (nevyskytuje se ve Slovinsku). V Chorvatsku pak byla nalezena v okolí nejvýchodnějšího města země – Ilok (Tvrtkovič, 1984 nepublikováno). Dále se vyskytuje v Albánii, Černé Hoře, Srbsku, na jihu Makedonie, Bulharsku, Rumunsku, Řecku a některých jeho ostrovech a evropské části Turecka. Je vlastně také jediným zástupcem rodu *Ablepharus* vyskytujícím se v Evropě. Dříve bylo rozšíření krátkonožky uváděno až po Střední Východ.

Na tomto území bylo z hlediska taxonomické historie popsáno několik subspecií a názory na jejich postavení byly, a někdy i jsou, **nejednotné**. Fuhn (1969, 1970 in Poulakakis et al. 2005) navrhoval existenci pěti poddruhů (*kitaibelii*, *fitzingeri*, *stepaneki*, *chernovi*, *fabichi*). V roce 1996 byla navíc popsána subspecie *A. k. budaki* z Kypru (Göçmen et al.). Schmidtler (1997) však ve své obsáhlé revizi populací rodu *Ablepharus* z Turecka, Kypru a mediteránní oblasti Blízkého Východu mimo jiné povýšil subspecie *budaki* a *chernovi* na samostatné druhy. Druh *budaki*, byl ale považován stále za pouhý poddruh *A. kitaibelii*. Až v nedávné studii byla potvrzena genetická odlišnost a *A. budaki* se tímto stal plnohodnotným, **samostatným** druhem (Poulakakis et al. 2005).

Dnes jsou tedy u druhu *Ablepharus kitaibelii* uznávány tyto poddruhy:

– *Ablepharus kitaibelii kitaibelii* (Bibron & Bory, 1833) – z jihozápadní části Balkánu a Řecka a některých Iónských a Egejských ostrovů.

– *Ablepharus kitaibelii fabichi* (Štěpánek, 1938) – ostrovy Mikronisi, Amathia, Kasos a Karpathos.

– *Ablepharus kitaibelii fitzingeri* (Mertens, 1952) – vyskytující se v Maďarsku a jižním Slovensku.

– *Ablepharus kitaibelii stepaneki* (Fuhn, 1970) – z Rumunska, Bulharska, východního Srbska a evropské části Turecka.

• Vrstva spadaného listí – typický biotop krátkonožek.

Krátkonožky osídľujú biotopy, majúce svá specifika. Najdeme je väčšinou na teplých a prosľunených suchých stránich s množstvom vegetace, krovina-mi a nízkymi stromy. Charakter lokalit a jejich úkrytové možnosti se liší podle jednotlivých oblastí. Většinou žijí ve světlých hájích, na krajích lesa a na travnatých svazích. Ukřývají se nejčastěji pod spadným listím, v hustém podrostu, pod kameny, spadnými kusy kůr, v děrách, štěrbinách apod. Zde zaujímá typickou polohu v kruhu, kdy zadní nohy dosahují až za hlavu (Bannikov et. al. 1977 in Baruš, Oliva et. al. 1992).

Během dne jsou krátkonožky aktivní především zrána a dopoledne a pak až pozdě odpoledne a navečer. Mezi tím nejčastěji odpočívají a ukřývají se před poledním žářem. Podmínkou aktivity je slunečné počasí.

V rámci roku jsou aktivní přibližně od března po říjen. Po zimování dochází k páření, které je velmi krátké a trvá od 30 do 60 sekund. Při kontaktu dochází ze strany samce k zakousnutí do zadní části těla samice a samotné kopulaci. Samice pak nejčastěji koncem června klade 2–6 vajec, která ukřývá do vlhkého substrátu, pod kameny, listí apod. Vývoj trvá přibližně devět týdnů. Po vylíhnutí jsou mláďata velká 25 až 35 mm. Dospívají přibližně ve třetím roce života.

Potravou krátkonožek je drobný hmyz a jeho larvy. Hlavně blanokřídlí, motýli, dvoukřídlí, brouci, malí pavouci, drobní kroužkovci atd. Potravu loví aktivně, přičemž je zajímavé pozorovat, jak adultní jedinci využívají plazení místo pohybu nohou, podobně jako někteří jiní zástupci *Scincidae*.

Krátkonožka *Ablepharus kitaibelii* je pro mne jakýmsi oblíbencem mezi ještěry Evropy. Moje relativně iracionální sympatie

• Krátkonožka *Ablepharus kitaibelii stepaneki*.

k tomuto druhu se tak podepsala i na tom, že jsem se rozjel nejen na její lokality, s cílem najít a pozorovat ji ve volné přírodě.

V červnu roku 2006 jsem herpetologicky navštívil Bulharsko, přesněji jeho poslední část černomořského pobřeží, na nějž navazuje Národní park Strandža. Tento park se celkem rozkládá na 1116 km² a je tak největší přírodní rezervací Bulharska. Celé území parku je až k pobřeží hustě porostlé duby Strandža a tak skýtá vhodné prostředí nejrozličnějším organismům. Za dobu zdejšího pozorování jsem našel celkem 15 druhů plazů a 3 druhy obojživelníků (Jablonski, 2007). Mezi nimi byli právě i jedinci *Ablepharus kitaibelii* poddruhu *stepaneki*. Tento poddruh je, na rozdíl od jižněji se vyskytující nominotypické subspecie, větší a robustnější s širší hlavou, kratšími končetinami a se štítky uspořádanými ve dvaceti řadách uprostřed těla. Své poddruhové vědecké označení nese po českém významném herpetologovi Otakaru Štěpánkovi.

• Detailní pohled na samici krátkonožky *A. k. stepaneki*.

• Národní park Strandža.

• Celkový pohled na jižní část NPR Kováčovské kopce.

Na zdejší jedince jsem narazil relativně náhodně, když jsem při prohledávání terénu sešel do prosluněného dubového lesíku, kde bylo množství spadaneho listí. Aniž bych je vyloženě hledal, zaslechl jsem a následně si i všiml mírného pohybu v listí. To jsem již předpokládal, co se to přede mnou asi skrývá. Pod několika suchými dubovými listy jsem následně našel dospělou samici tohoto druhu. Lokalita byla velká asi 100×50 metrů a vztahovala se čistě na

prosluněné okraje dubového lesíka, kde byla vysoká vrstva suchého listí. Od osady Achtopol byla vzdálena asi 4 km, nedaleko hlavní a jediné pobřežní komunikace vedoucí do poslední vesničky bulharského pobřeží – Rezovo. První exemplář jsem našel přibližně kolem 16 hodiny místního času.

Další jedinci a nálezy pak na sebe nenechaly dlouho čekat. Zdejší populace tvořily převážně adultní a subadultní jedinci, kteří vzájemně obývali jednotlivé, navzájem oddělené lokality. Velikost se pohybovala v průměru mezi 8 až 9 cm.

V průběhu pobytu jsem pak nacházel ještě několik podobných lokalit s celkem početnými populacemi krátkonožek. O vyloženě plošném rozšíření druhu, jako je to zde například u ještěrek *Podarcis tauricus tauricus* (Pallas, 1814), se však mluvit nedá. Z mého pohledu se nejvíce početné lokality nacházely maximálně tři kilometry od pobřeží. Čím jsem se vzdaloval dále od pobřeží, tak se počet **pozorovaných** jedinců snižoval. Přímou v kopcích NP Strandža pak byly nálezy jen ojedinělé. I přes krátkou dobu pozorování mohu ale říci, že zdejší *A. kitaibelii stepaneki* nejsou **v současnosti** ohrožovány žádnými negativními faktory, které by populaci mohly do budoucna ohrozit.

Toto se již až tak úplně nedá říci o lokalitách *Ablepharus kitaibelii fitzingeri* na Slovensku, za kterými jsem se, i z tohoto důvodu, vydal koncem července roku 2006. V průběhu dvou dnů jsem

• Lesní cestičky v kopcích Strandže. Lokality nejen krátkonožek.

• Znak obce Kamenica nad Hronom, ve kterém je mimo jiné vyobrazena i krátkonožka evropská.

• Mladý samec z oblasti NP Strandža.

zde navštívil asi nejznámější lokalitu krátkonožek Slovenska, NPR Kováčovské kopce u města Štúrovo. Tato státní rezervace zde byla vyhlášena právě i díky výskytu tohoto, na Slovensku velmi vzácného, zástupce plazů. Společenská hodnota tohoto ještěře, vydaná k vyhlášce MŽP SR, je na Slovensku 30 tisíc Sk za jedince.

V rámci druhu dosahují populace krátkonožek evropských na Slovensku nejsevernějšího rozšíření. Celkově je na Slovensku popsáno osm lokalit tohoto druhu, vyskytujících se od oblasti Ipeľu přes Slovenský Kras až po lokality u Kráľovského Chlmce a Zemplínské Širavy (Baruš, Oliva et al. 1992, Kočárek, Palochová 1997).

NPR Kováčovské kopce patří mezi geomorfologický celek Burda, který z jihu hraničí s Dunajem a Maďarskem. Nejvyšším bodem celého území je vrch Burdov (387,7 m n. m.), který najdeme v centrální části NPR. Toto chráněné území bylo vyhlášeno roku 1966 na výměře 364,14 ha.

Celkově se dělí na dvě rezervace: Kováčovské kopce – sever a Kováčovské kopce – jih. Územím pohoří vedou tři značené turistické trasy. Herpetologicky určité nejzajímavější je ale červeně značená trasa vedoucí jižními svahy od obce Kamenica nad Hronom po železniční zastávku Kováčov. Tato trasa právě zahrnuje všechny zdejší lokality krátkonožky. Mimo krátkonožku se zde vyskytují např. užovky *Zamenis longissimus*, ještěrky *Lacerta viridis viridis* a z obojživelníků například ropuchy *Pseudepidalea viridis*.

Největší pozornost jsem zde věnoval lokalitě vzdálené po této trase dva kilometry od obce Kamenica nad Hronom. Na tomto prosluněném, ale velmi křovinatém místě se mi v dopoledních hodinách

• Krátkonožka evropská – pohled z vrchu.

• Lokalita krátkonožek v NPR Kováčovské kopce.

• Naučná stezka vedoucí jižními svahy NPR zmiňující zdejší výskyt krátkonožek.

podařilo pozorovat exemplář krátkonožky *A. kitaibelii fitzingeri*. Jedincem byla asi deseticentimetrová samice, která se slunila v polostínu jednoho z keřů. Z tohoto, i když jediného pozorovaného jedince, jsem měl poměrně radost, protože před odjezdem do zdejší oblasti se mi dostalo několika vágních informací o tom, že se zde tento druh již nevyskytuje. Naštěstí je tomu jinak.

• Oblast výskytu krátkonožek poblíž města Štúrovo.

• Pohled na lokalitu krátkonožek nad vesnicí Kamenica nad Hronom.

• Místo nálezu krátkonožky *Ablepharus kitaibelii fitzingeri*.

Otázkou ale stále zůstává, zda-li jsou zdejší populace natolik početné, aby odolaly mnoha vnějším vlivům. Zdejší populace krátkonožek jsou totiž celkem izolovány od ostatních slovenských populací. Navíc jakási migrace z maďarské strany je, díky Dunaji, jen těžko možná. Velkou roli hraje také relativně nízká reprodukční schopnost druhu, selekční tlak ze strany predátorů, přílišné zarůstání vhodných lokalit atd.

Naštěstí je na Slovensku krátkonožce z ochrannářského hlediska věnována velká pozornost a i mezi místními lidmi je tento druh dobře známý. Dokonce v samotném znaku obce Kamenica nad Hronom je vyobrazena krátkonožka, a i toto znamená, že je s těmito místy do-

slova spjata. Doufáme, že to takto, nejen zde, zůstane i nadále.

Literatura:

- Arnold, E. N., Burton, J. A., 1992–2002: A field guide to the Reptiles and Amphibians of Britain and Europe. Collins, London: 186 pp.
- Balej, P. & Jablonski, D. (eds.) 2006–2007: Balcanica.cz, dostupné z: <http://www.balcanica.cz/>
- Baruš, V., Oliva, O., a kol. 1992: Plazi – Reptilia, Fauna ČSFR, svazek 26. Academia, Praha. 73–78 pp.
- Gocmen, B., Kumlutas, Y., Tosunoglu, M. 1996: A New Subspecies, *Ablepharus kitaibelii* (Bibron & Borry, 1833) budaki n. ssp. (Sauria: Scincidae) From the Turkish Republic of Northern Cyprus. *Turkish Journal of Zoology*, 20: 397–405 pp.
- Herczeg, G.; Tóth, T.; Kovács, T.; Korsós, Z.; Török, J. 2004: Distribution of *Ablepharus kitaibelii fitzingeri* MERTENS, 1952 (Squamata: Scincidae) in Hungary. *Russian Journal of Herpetology* 11(2):99–105 pp.
- Jablonski, D. 2007: Bulharský Národní park Strandža z pohledu herpetologického. *Akvárium Terárium*. 50 (9/10): 50–56 pp.
- Kočárek, P., Palochová, A. 1997: Nová lokalita krátkonožky evropské v SR. *Živa*, Praha, XLV(4):181 pp.
- Poulakakis, N.; Lymberakis, P.; Tsigenopoulos, C.S.; Magoulas, A.; Mylonas, M. 2005: Phylogenetic relationships and evolutionary history of snake-eyed skink *Ablepharus kitaibelii* (Sauria: Scincidae). *Molecular Phylogenetics and Evolution* 34: 245–256 pp.
- Ponec, J., 1978: Zo života plazov. *Příroda*, Bratislava: 52–61 pp.

text a foto: Daniel Jablonski

Coralus e. coki 0,1 asi 3 roky. Cena 2000 Kč. *Lampopeltis* sinaloe 0,1 1 rok. Cena 1000 Kč. Tel.: 724 108 361. Kraj:C.

Epicrates c. maurus - hroznýš duhový, NZ 6/07, samostatně žerou. Cena 600 Kč. H. Brod. Tel.: 732 523 882. Kraj:J.

Epicrates c. maurus NZ 10/07, samostatně žeroucí. Dále ambystoma mexicanum, k chovu již jaro 2008, bílá forma. Obojí nad 5 ks sleva. Tel.: 775 676 153.

Epicrates cenchria c. 2,3, chovná skupina, stáří 3 roky. Nepřibuzné. Tel.: 558 645 935, 595 176 288. Kraj:T.

Epicrates cenchria cenchria NZ 4/2007 - 2500 Kč. Tel.: 602 737 917.

Epicrates cenchria cenchria, samice pravidelně rodící. Tel.: 739 575 683. Kraj:T.

Gekko gekko, dospělý samec nebo koupím samici. Tel.: 777 295 912. Kraj:H.

Gekkonický noční, 2007, přibuzné, 1 ks/300 Kč. Samice gekkoníka nočního 2005, pěkný, aktivní. Rušín chov z rod. důvodů, 800 Kč. Příbram. Tel.: 371 252 561.

Gekkonický, barevné formy *E. macularius* - hypo, superhypo, carottail, šváby G. Portentosa, *Pogona vitticeps* - agama vousatá. Foto na www.mybox.cz/cerha. Tel.: 731 949 315. Kraj:S.

Hroznýš královský hog island boa NZ 6/07. Tel.: 558 645 935, 595 176 288. Kraj:T.

Chameleona jemenského (*chamaeleo calyptratus*) ohočená samice, necelý rok stará. Možná i s teráriem. Po Praze dovezu. Tel.: 737 775 306.

Indotestudo elongata 1,0, suchozemská želva z Vietnamu. Prodám případně výměnám za 0,1 a doplatím. Cena k jednání 4000 Kč. E-mail: petr.hainz@uhkt.cz. Tel.: 221 977 351. Kraj:A.

Ještěrkovec velký - levně prodám. Téměř dospělého jedince včetně terária 100 x 50 x 50 s vybavením. Jen zodpovědnému chovateli. Já ze

zdrav. důvodů s chovatelským končím. Volejte na tel. Tel.: 724 960 461. Kraj:E.

Kajmanky dravé 10 ks, karapax 13 - 34 cm. Nejraději chovateli - celek i s nádobami. Cena 50000 Kč. Dohoda možná. Končím. Tel.: 720 466 483.

Korálovky NZ 07: 1,1 l. t. andesinana 1500 Kč/ks, 2,2 dvojité hetera na ghost 5000 Kč/pár, 1,2 albino l. ruthveni 2500 Kč/ks aberantní a high white l. g. californiae 1500 Kč - 2000 Kč/ks. Tel.: 257 721 482. Kraj:S.

Krajtu mřížkovanou (*python reticulatus*), ohočená samice, 2 roky stará. Možná i s teráriem. Po Praze dovezu. Tel.: 737 775 306.

L. T. Cambeli, sháním dospělého samce. Tel.: 606 641 565 sms.

Lampopeltis NZ 07, apricot l.t. cambelli 1000 Kč/ks het. albino l. ruthveni 1000 Kč/ks albino l.t. nelsoni 1900 Kč/ks het. nelsoni 1000 Kč/ks elaphe bairdi 1000/ks. Tel.: 257 721 482. Kraj:S.

Lampopeltis triangulum sinaloe NZ 8/07 550 Kč/kus. Lampr. tr. hondurensis NZ 8/07 600 Kč/kus. Tel.: 776 116 290. Kraj:T.

Lampopeltis ruthveni 8/2007 hetero 800 kus albino 1600 kus. Samostatný příjem potravy. Tel.: 736 109 304. Kraj:J.

Leguán zelený, chovný pár, velikost samec 1,7m, samice 1,3m. Pouze v celku a osobně. Tel.: 721 082 498. Kraj:C.

Mladé želvy vroub. a leopardi, Cites pmb albino a korálovky. Tel.: 776 383 898.

Naja siamensis 2,1 NZ 07. Tel.: 774 613 272.

P.pictus, *E.macularius*, *E.macularius* cokoalbin, *G.petricolus*, *G.siamensis*, *N.milli*, *E.guttata* striped, striped albino, snow, albino. Tel.: 774 876 914.

Páru *morelia spilota*, případně výměnám za menší druhy hadů, nejlépe korálovky. Oba mají registrační list. Rodinné důvody. Tel.: 603 149 632. Kraj:M.

Phrynomerus bifasciatus, velice atraktivní oranžovo - černě zbarvená žába, původem z Tanzanie ks/350 Kč. Možná výměna za hady. E-mail: teraristikshop@seznam.cz. Tel.: 724 846 348. Kraj:A.

Rhacophorus reinwardtii - lietajúca farebná žaba. Modré mláďatá 2,5cm dovezieme do Prahy,Brna. Cena za kus 550Kc. www.frog.sk. E-mail: frog@frog.sk. Tel.: +421 907 776 097, +421 948 776 097. Kraj:B.

Tiliqua scincoides, ch. pár za 1600 Kč. Tel.: 604 556 370.

Užovky thajské, mladé. Cena 300 za kus. Tišnov. Tel.: 604 306 854. Kraj:B.

Vermikulit - vhodné pod vajíčka všech plazů, drží vlhkost, zabraňuje plísním. Pošlu poštou,

18 Kč/litr + poštovné. H. Brod. Tel.: 732 523 882. Kraj:J.

Vipera xantina chovný pár. Tel.: 774 613 272.

Zoopet Kutná Hora - nabízíme k okamžitému odběru poslední páry varanus macraei adult, varanusprasinus adult, python m. bivittatus - zakrslá forma krajty tmavé dor. v dospělosti kolem 1,7m. Dále varanus salvator, beccari, boa constrictor surinam, candioa aspera, carinata, poulsoni, morelia amethystina a spilota, python brongersmai a brensteini, leiopython albertisi, lialis mackloti, acrochordus javanicus, geochelone pardalis, kinixys erosa a mnoho dalších. Kompletní nabídka www.zoopet.cz na sms a e-mailu neregujeme. Volejte na tel. Přijmeme teraristu na hlavní prac. poměr. Byt 2+1 k dispozici. Tel.: 327 511 422, 732 916 747, 603 822 914. Kraj:S.

Želva zelenavá - testudo hermanni. Přenechám několik červencových želv z vlastního odchovu. Registrace Cites + vyjímka. Kuba, 506 01 Jičín. Tel.: 608 059 873, 494 948 035. Kraj:H.

Želva zelenavá, samice, velikost 13 cm. Kontrastní kresba. Levně. Tel.: 606 227 567 ne sms. Kraj:J.

Koupím:

Bazilišek zelený - koupím dvě dospělé samice do chovu, min. 1,5 roku staré. Zdravé v dobré kondici. E-mail: p.sott@seznam.cz. Tel.: 728 916 488.

Hroznýš královský - odchov, nejlépe celý vrh. Tel.: 608 222 702. Kraj:T.

Farma Python

Nošovice 276, 739 51 Nošovice
www.farmapython.cz
 Prodej zvířat: +420 608 782827
 Výkup zvířat: +420 602 743899
 Produkty, krmiva: +420 777 834009

- stálá nabídka cca 150 druhů želv, ještěřů a hadů z odchovů i importů
- drápkaté opičky a exotičtí savci
- on-line prodej více než 1200 položek produktů pro teraristiku a krmiv
- vitaminové a minerální směsi zn. NEKTON pro plazy, savce i ptáky
- celoroční výkup terarijních zvířat a laboratorních hlodavců